

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 26ης Μαΐου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Γεωργία — Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων — Κανονισμοί (ΕΚ) 1257/1999 και 817/2004 — Στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης — Ανάκτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών — Αύξηση της δηλωθείσας έκτασης κατά τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου δεσμεύσεως πέραν του προβλεπόμενου ορίου — Αντικατάσταση της αρχικής δέσμευσης του δικαιούχου από νέα δέσμευση — Μη τήρηση της υποχρέωσης υποβολής από τον δικαιούχο ετήσιας αίτησης πληρωμής της ενίσχυσης — Εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει την επιστροφή όλων των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν για πλείονα έτη — Αρχή της αναλογικότητας — Άρθρα 17 και 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Στην υπόθεση C-273/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments (Ανώτατο Δικαστήριο, τμήμα διοικητικών διαφορών, Λεττονία) με απόφαση της 3ης Ιουνίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Ιουνίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

ZS «Ezernieki»

κατά

Lauku atbalsta dienests,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. Šnáby, πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský και M. Βηλαρά (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η ZS «Ezernieki», εκπροσωπούμενη από τον A. Martuzāns,
- η Λεττονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. Kalniņš και την G. Bambāne,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον A. Sauka και την J. Aquilina,

* Γλώσσα διαδικασίας: η λεττονική.

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών (ΕΕ 1999, L 160, σ. 80), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 1783/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003 (ΕΕ 2003, L 270, σ. 70, στο εξής: κανονισμός 1257/1999), του κανονισμού (ΕΚ) 817/2004 της Επιτροπής, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής του κανονισμού 1257/1999 (ΕΕ 2004, L 153, σ. 30, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 231, σ. 24), καθώς και του κανονισμού (ΕΚ) 796/2004 της Επιτροπής, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή της πολλαπλής συμμόρφωσης, της διαφοροποίησης και του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου που προβλέπονται στον κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς (ΕΕ 2004, L 141, σ. 18), καθώς και των άρθρων 17 και 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ZS «Ezernieki» (στο εξής: Ezernieki), γεωργικής εκμετάλλευσης, και της Lauku atbalsta dienests (υπηρεσίας στήριξης της αγροτικής οικονομίας, Λεττονία), σχετικά με την επιστροφή του συνόλου των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων που της χορηγήθηκαν από τις λεττονικές αρχές κατά τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου δέσμευσης, λόγω μη τήρησης του συνόλου των όρων χορήγησης των ενισχύσεων αυτών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 1257/1999

- 3 Ο κανονισμός 1257/1999 θεσπίζει, σύμφωνα με το άρθρο 1, το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη. Στο κεφάλαιο VI του τίτλου II του κανονισμού αυτού, το οποίο επιγράφεται «Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και καλή διαβίωση των ζώων», το άρθρο 22 προβλέπει τα ακόλουθα:

«Η στήριξη μεθόδων γεωργικής παραγωγής που αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος, στη διατήρηση του φυσικού χώρου (γεωργοπεριβάλλον) ή στη βελτίωση της καλής διαβίωσης των ζώων πρέπει να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της κοινοτικής πολιτικής που αφορούν τη γεωργία, το περιβάλλον και την καλή διαβίωση των ζώων.

[...]»

4 Το άρθρο 23 του κανονισμού 1257/1999 ορίζει:

«1. Στους γεωργούς που αναλαμβάνουν γεωργοπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις ή υποχρεώσεις καλής διαβίωσης των ζώων χορηγείται ενίσχυση επί πέντε τουλάχιστον έτη. Εν ανάγκη καθορίζεται μεγαλύτερη περίοδος για ιδιαίτερους τύπους ανάληψης υποχρεώσεων, λόγω των επιπτώσεών τους για το περιβάλλον ή την καλή διαβίωση των ζώων.

2. Οι αναλαμβανόμενες γεωργοπεριβαλλοντικές υποχρεώσεις και υποχρεώσεις για την καλή διαβίωση των ζώων δεν πρέπει να περιορίζονται στην εφαρμογή της συνήθους ορθής γεωργικής πρακτικής και της ορθής ζωοτεχνικής πρακτικής.

Πρέπει να προβλέπουν υπηρεσίες που δεν καλύπτονται από άλλα μέτρα στήριξης, όπως μέτρα στήριξης της αγοράς ή αντισταθμιστικές αποζημιώσεις.»

5 Το άρθρο 24 του εν λόγω κανονισμού έχει ως εξής:

«1. Η ενίσχυση για την ανάληψη γεωργοπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων ή για την καλή διαβίωση των ζώων χορηγείται κατ' έτος και υπολογίζεται με βάση:

α) το διαφυγόν εισόδημα·

β) το πρόσθετο κόστος που προκύπτει από την ανάληψη της υποχρέωσης και

γ) την ανάγκη παροχής κινήτρου.

Οι δαπάνες που συνδέονται με επενδύσεις δεν λαμβάνονται υπ' όψη κατά τον υπολογισμό του επιπέδου της ετήσιας ενίσχυσης. Για τον υπολογισμό του επιπέδου της ετήσιας ενίσχυσης είναι δυνατόν να λαμβάνονται υπ' όψη οι δαπάνες για μη παραγωγικές επενδύσεις οι οποίες είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση των αναλαμβανόμενων υποχρεώσεων.»

2. Τα μέγιστα ετήσια ποσά που είναι επιλέξιμα για την παροχή κοινοτικής στήριξης αναφέρονται στο παράρτημα. Όταν η ενίσχυση υπολογίζεται βάσει της έκτασης, τα ποσά αυτά βασίζονται στην περιοχή της εκμετάλλευσης την οποία αφορούν οι γεωργοπεριβαλλοντικές αναλήψεις υποχρεώσεων.»

6 Το άρθρο 37, παράγραφος 4, του κανονισμού 1257/1999 προβλέπει:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν πρόσθετους ή περισσότερο περιοριστικούς όρους για τη χορήγηση κοινοτικής στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη, εφόσον οι όροι αυτοί έχουν συνοχή με τους στόχους και τις απαιτήσεις που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό.»

7 Δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2005, L 277, σ. 1), ο κανονισμός 1257/1999 καταργείται από την 1η Ιανουαρίου 2007, αλλά εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις δράσεις που εγκρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δυνάμει του εν λόγω κανονισμού πριν από την ημερομηνία αυτή.

Ο κανονισμός 817/2004

- 8 Το άρθρο 37, κεφάλαιο I, τμήμα 11, με τίτλο «Μέτρα αγροτικής ανάπτυξης», του κανονισμού 817/2004, ορίζει:

«1. Εάν, κατά την περίοδο εκτέλεσης μιας υποχρέωσης που έχει αναληφθεί ως προϋπόθεση για τη χορήγηση στήριξης, ο δικαιούχος αυξήσει την έκταση της εκμετάλλευσής του, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν την επέκταση της ανειλημμένης υποχρέωσης στην πρόσθετη έκταση για το υπόλοιπο της περιόδου, σύμφωνα με την παράγραφο 2, ή την αντικατάσταση της αρχικής υποχρέωσης του δικαιούχου από νέα υποχρέωση, σύμφωνα με την παράγραφο 3.

Η εν λόγω αντικατάσταση μπορεί επίσης να προβλέπεται στις περιπτώσεις αύξησης της έκτασης που καλύπτεται από την ανάληψη υποχρέωσης εντός της εκμετάλλευσης.

2. Η αναφερόμενη στην παράγραφο 1 επέκταση παρέχεται μόνον υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- α) είναι αναμφισβήτητα επωφελής για το υπό εξέταση μέτρο·
- β) δικαιολογείται από τη φύση της ανειλημμένης υποχρέωσης, τη διάρκεια της εναπομένουσας περιόδου και το μέγεθος της πρόσθετης έκτασης·
- γ) δεν θίγει την αποτελεσματικότητα του ελέγχου της τήρησης των όρων χορήγησης της στήριξης.

Η πρόσθετη έκταση που αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο, στοιχείο β', πρέπει να είναι αισθητά μικρότερη από την αρχική έκταση ή να μην υπερβαίνει τα δύο εκτάρια.

3. Η αναφερόμενη στην παράγραφο 1 νέα υποχρέωση καλύπτει το σύνολο της υπό εξέταση έκτασης, υπό όρους τουλάχιστον εξίσου αυστηρούς με εκείνους της αρχικής υποχρέωσης.»

- 9 Το άρθρο 66 του κανονισμού 817/2004, περιλαμβανόμενο στο τμήμα 6 του κεφαλαίου II του κανονισμού αυτού, που τιτλοφορείται «Αιτήσεις, έλεγχοι και κυρώσεις», προβλέπει:

«1. Στις αιτήσεις για στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, οι οποίες αφορούν εκτάσεις ή ζώα και υποβάλλονται χωριστά από τις αιτήσεις χορήγησης ενισχύσεων του άρθρου 6 του κανονισμού (ΕΚ) 2419/2001 [της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 2001, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου για ορισμένα καθεστώτα κοινοτικών ενισχύσεων που θεσπίστηκαν με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3508/92 του Συμβουλίου (ΕΕ 2001, L 327, σ. 11)], αναφέρονται όλες οι εκτάσεις και όλα τα ζώα της εκμετάλλευσης που καλύπτει ο έλεγχος της εφαρμογής του εκάστοτε μέτρου, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για τα οποία δεν ζητείται στήριξη.

2. Όταν ένα μέτρο στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης εφαρμόζεται σε εκτάσεις, τα αγροτεμάχια αναγνωρίζονται ένα προς ένα. Κατά την περίοδο εκπλήρωσης της ανειλημμένης υποχρέωσης, τα αγροτεμάχια που καλύπτονται από τη στήριξη δεν είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο ανταλλαγής, εκτός ειδικών περιπτώσεων, προβλεπόμενων από το έγγραφο προγραμματισμού.

3. Όταν η αίτηση πληρωμής επισυνάπτεται σε αίτηση ενίσχυσης βάσει της έκτασης στο πλαίσιο του ολοκληρωμένου συστήματος ελέγχου, το κράτος μέλος βεβαιώνεται ότι τα αγροτεμάχια για τα οποία ζητείται στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης δηλώνονται χωριστά.

4. Τα ζώα και οι εκτάσεις αναγνωρίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 18 και 20 του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003.

5. Σε περίπτωση πολυετούς στήριξης, οι επόμενες πληρωμές μετά την πληρωμή κατά το πρώτο έτος υποβολής της αίτησης διενεργούνται βάσει ετήσιας αίτησης καταβολής της στήριξης, εκτός εάν το κράτος μέλος προβλέπει διαδικασία η οποία επιτρέπει την αποτελεσματική ετήσια εξακρίβωση που αναφέρεται στο άρθρο 67, παράγραφος 1, του παρόντος κανονισμού.»

10 Το άρθρο 67 του κανονισμού 817/2004 προβλέπει:

«1. Οι αρχικές αιτήσεις υπαγωγής στο καθεστώς, καθώς και οι μετέπειτα αιτήσεις πληρωμής ελέγχονται κατά τρόπο που διασφαλίζει την αποτελεσματική εξακρίβωση της τήρησης των όρων χορήγησης της στήριξης.

Ανάλογα με τη φύση των μέτρων στήριξης, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα συστήματα και τα μέσα που χρειάζονται για την επαλήθευσή τους καθώς και τα πρόσωπα που υπόκεινται στους ελέγχους.

Όπου ενδείκνυται, τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου που θεσπίστηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003.

2. Οι έλεγχοι συνίστανται σε διοικητικούς και επιτόπιους ελέγχους.»

11 Το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004 ορίζει:

«Σε περίπτωση αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, ο δικαιούχος του υπό εξέταση μέτρου αγροτικής ανάπτυξης υποχρεούται να επιστρέψει τα ποσά αυτά, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 49 του κανονισμού (ΕΚ) 2419/2001.»

12 Δυνάμει του άρθρου 64 του κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 του Συμβουλίου, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2006, L 368, σ. 15), ο κανονισμός 817/2004 καταργείται από την 1η Ιανουαρίου 2007, αλλά εξακολουθεί να εφαρμόζεται στα μέτρα που εγκρίνονται πριν από την ημερομηνία αυτή βάσει του κανονισμού 1257/1999.

Ο κανονισμός 796/2004

13 Ο κανονισμός 796/2004 κατάργησε τον κανονισμό 2419/2001. Κατά τον κανονισμό 796/2004, ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται στις αιτήσεις ενίσχυσης οι οποίες αφορούν περιόδους εμπορίας ή αναφοράς πριμοδοτήσεων μετά την 1η Ιανουαρίου 2005, οι δε παραπομπές στον κανονισμό 2419/2001 νοούνται ως παραπομπές στον κανονισμό 796/2004.

14 Καθόσον, κατά τον πίνακα αντιστοιχίσεως του παραρτήματος ΙΙΙ του κανονισμού 796/2004, το άρθρο 49 του κανονισμού 2419/2001 αντιστοιχεί στο άρθρο 73 του κανονισμού 796/2004, η παραπομπή στο άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004 αφορά πλέον το άρθρο 73 του κανονισμού 796/2004.

15 Το άρθρο 73 του κανονισμού 796/2004 έχει ως εξής:

«1. Σε περίπτωση αχρεώστητης πληρωμής, ο κάτοχος της εκμετάλλευσης επιστρέφει το σχετικό ποσό, προσαυξημένο κατά τους τόκους που υπολογίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 3.

[...]

3. Οι τόκοι υπολογίζονται για το χρονικό διάστημα από την κοινοποίηση της υποχρέωσης επιστροφής στον κάτοχο της εκμετάλλευσης έως την επιστροφή ή την αφαίρεση.

Το εφαρμοστέο επιτόκιο υπολογίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, αλλά δεν πρέπει να είναι χαμηλότερο από εκείνο που εφαρμόζεται για την ανάκτηση ποσών βάσει των εθνικών διατάξεων.

4. Η υποχρέωση επιστροφής που αναφέρεται στην παράγραφο 1 δεν ισχύει, εάν η πληρωμή οφείλεται σε σφάλμα της αρμόδιας ή άλλης αρχής, το οποίο δεν ήταν εύλογα δυνατόν να εντοπιστεί από τον κάτοχο της εκμετάλλευσης.

Εντούτοις, εφόσον το σφάλμα συνδέεται με πραγματικά στοιχεία που υπεισέρχονται στον υπολογισμό της σχετικής ενίσχυσης, το πρώτο εδάφιο εφαρμόζεται μόνον εάν η απόφαση ανάκτησης δεν κοινοποιήθηκε εντός δωδεκαμήνου από την πληρωμή.

5. Η υποχρέωση επιστροφής που αναφέρεται στην παράγραφο 1 δεν ισχύει, εάν το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της ημερομηνίας καταβολής της ενίσχυσης και της ημερομηνίας της πρώτης κοινοποίησης στον δικαιούχο από την αρμόδια αρχή σχετικά με το αχρεώστητο της σχετικής πληρωμής υπερβαίνει τα δέκα έτη.

Εντούτοις, η περίοδος που αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο περιορίζεται σε τέσσερα έτη, εάν ο δικαιούχος ενήργησε καλόπιστα.

[...]

Το λεττονικό δίκαιο

- 16 Το άρθρο 53 του Ministru kabineta noteikumi Nr. 221 «Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai» (διάταγμα υπ' αριθ. 221 του υπουργικού συμβουλίου σχετικά με τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία ενίσχυση από το κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση χορηγείται στη γεωργία και στην αγροτική ανάπτυξη), της 21ης Μαρτίου 2006, το οποίο ίσχυε μέχρι τις 28 Απριλίου 2007 (στο εξής: διάταγμα υπ' αριθ. 221), ορίζει ότι, όταν ένας γεωργός ζητεί τις πληρωμές που προβλέπει το εν λόγω διάταγμα για γεωργοπεριβαλλοντική ενίσχυση, οι δεσμεύσεις τίθενται σε ισχύ από την ημερομηνία κατά την οποία υποβάλλει την αίτηση ενώπιον της υπηρεσίας στήριξης της αγροτικής οικονομίας. Το άρθρο 24 του διατάγματος υπ' αριθ. 221 προβλέπει ότι ο γεωργός υποβάλλει ενώπιον της υπηρεσίας στήριξης της αγροτικής οικονομίας τη σχετική με τις πληρωμές για γεωργοπεριβαλλοντική ενίσχυση αίτηση μαζί με τον χάρτη των γεωργικών εκτάσεων τον οποίο εκδίδει η υπηρεσία στήριξης της αγροτικής οικονομίας και στον οποίο αναγράφεται η καλλιεργήσιμη έκταση της γεωργικής εκμετάλλευσης πριν από τις 9 Ιουνίου του τρέχοντος έτους.
- 17 Το άρθρο 55 του διατάγματος υπ' αριθ. 221 προβλέπει ότι, εάν στο πλαίσιο αίτησης γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης οι δεσμεύσεις επεκταθούν, τότε εγκρίνονται νέες δεσμεύσεις για πέντε έτη. Εφόσον καθ' όλη την περίοδο δεσμεύσεων υπάρξει επέκτασή τους έως 20 %, όχι όμως πέραν των δύο εκταρίων σε σχέση με τις αρχικές δεσμεύσεις, τότε επεκτείνονται οι ήδη υφιστάμενες δεσμεύσεις.
- 18 Το άρθρο 58 του διατάγματος υπ' αριθ. 221 προβλέπει ότι, στο πλαίσιο αίτησης για την καταβολή της γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης, ο γεωργός δεσμεύεται, καθ' όλη την πενταετή περίοδο δεσμεύσεων, να υποβάλλει σε ετήσια βάση αίτηση ενίσχυσης σε σχέση με τα δηλωθέντα μέτρα, καθώς και να μη μειώσει τη δηλωθείσα έκταση ούτε να αλλάξει την τοποθεσία της.
- 19 Στις 31 Μαρτίου 2010 τέθηκε σε ισχύ το Ministru kabineta noteikumi Nr. 295 «Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainas uzlabošanai» (διάταγμα υπ' αριθ. 295 του υπουργικού συμβουλίου σχετικά με τους κανόνες χορήγησης, διαχείρισης και ελέγχου των ενισχύσεων από το κράτος και την Ευρωπαϊκή

Ένωση για την αγροτική ανάπτυξη, που σκοπούν στη βελτίωση του φυσικού και αγροτικού περιβάλλοντος»), της 23ης Μαρτίου 2010, το οποίο ίσχυε έως την 20ή Απριλίου 2015 (στο εξής: διάταγμα υπ' αριθ. 295). Το διάταγμα αυτό καθώς και το διάταγμα υπ' αριθ. 221 εφαρμόζονται στα «γεωργοπεριβαλλοντικά» μέτρα που υλοποιούνται σύμφωνα με τον κανονισμό 1257/1999. Σύμφωνα με το άρθρο 74 του διατάγματος υπ' αριθ. 295, «οι δεσμεύσεις, σχετικά με την έκταση ή τα ζώα στο πλαίσιο της δραστηριότητας για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 3, διατηρούνται έως τη λήξη της περιόδου ισχύος των δεσμεύσεων, σύμφωνα με το διάταγμα υπ' αριθ. 1002 του υπουργικού συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2004, περί λεπτομερειών εφαρμογής του εγγράφου προγραμματισμού “Χάρτης αγροτικής αναπτύξεως της Λεττονίας για την εκτέλεση του προγράμματος αγροτικής αναπτύξεως για τα έτη 2004 έως 2006”».

- 20 Στο άρθρο 76 του διατάγματος υπ' αριθ. 295 προβλέπεται ότι, εφόσον υποβληθεί αίτηση για την καταβολή γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης, ο αιτών την ενίσχυση οφείλει να υποβάλλει, σε ετήσια βάση καθ' όλη την πενταετή περίοδο δέσμευσης, την αίτηση αυτή ενώπιον της υπηρεσίας στήριξης της αγροτικής οικονομίας. Δεν μπορεί να αλλάξει την τοποθεσία της έκτασης για την οποία έχει δεσμευθεί ούτε να μειώσει την εν λόγω έκταση ή τον αριθμό των ζώων.
- 21 Το άρθρο 84 του διατάγματος υπ' αριθ. 295 προβλέπει ότι, σε περίπτωση παύσης των δεσμεύσεων λόγω μη υποβολής της ετήσιας αίτησης για τη χορήγηση της ενίσχυσης, λόγω αλλαγής της τοποθεσίας της έκτασης για την οποία έχει δεσμευθεί, λόγω μείωσης της έκτασης αυτής ή μη δήλωσης της έκτασης για την οποία έχει δεσμευθεί για τους σκοπούς της ενίσχυσης, ο δικαιούχος της ενίσχυσης οφείλει να επιστρέψει την ενίσχυση που έχει λάβει για την επίμαχη έκταση. Εάν η έκταση για την οποία έχει δεσμευθεί μειωθεί σύμφωνα με τα μέτρα για τις δευτερεύουσες πρωτοβουλίες που αναφέρει το εν λόγω διάταγμα, ο μέσος όρος των ποσών των ενισχύσεων για το αντίστοιχο έτος εφαρμόζεται στη μειωθείσα έκταση, έπειτα από διαίρεση της αριθμητικής τιμής της ληφθείσας, εντός της οικείας δευτερεύουσας πρωτοβουλίας, ενίσχυσης διά της αριθμητικής τιμής της έκτασης για την οποία έχει δεσμευθεί.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 22 Το 2005, η Ezernieki κοινοποίησε 10,20 εκτάρια γεωργικής εκμετάλλευσης προκειμένου να λάβει ενίσχυση για την ανάπτυξη της οικολογικής γεωργίας στο πλαίσιο του γεωργοπεριβαλλοντικού μέτρου που προβλέπεται στον κανονισμό 1247/1999. Το 2006, προκειμένου να λάβει την αντίστοιχη ενίσχυση, κοινοποίησε έκταση μεγαλύτερη κατά 2,30 εκτάρια, ήτοι 12,50 εκτάρια. Η εν λόγω αύξηση είχε ως αποτέλεσμα να αρχίσει νέα πενταετής περίοδος δεσμεύσεων. Το 2010 κατέθεσε αίτηση στρεμματικής ενίσχυσης. Αντιθέτως, δεν κατέθεσε αίτηση για τη χορήγηση γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης, εκτιμώντας ότι η πενταετής περίοδος δέσμευσης είχε λήξει.
- 23 Η υπηρεσία στήριξης της αγροτικής οικονομίας εξέδωσε, στις 9 Αυγούστου 2011, απόφαση επιβάλλουσα στην Ezernieki την επιστροφή του συνόλου της γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης ποσού 3 390,04 λεττονικών λατς (LVL) (περίπου 4 800 ευρώ). Η απόφαση αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι, εφόσον, κατά το έτος 2006, δηλώθηκε, για τους σκοπούς της γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης, μεγαλύτερη έκταση, πρέπει να θεωρηθεί ότι η αρχική περίοδος δέσμευσης αντικαταστάθηκε με νέα περίοδο δέσμευσης από το 2006 έως το 2010. Ωστόσο, καθόσον το 2010 δεν υποβλήθηκε αίτηση για την καταβολή της εν λόγω ενίσχυσης, η προσφεύγουσα διέκοψε την περίοδο δέσμευσης και όφειλε συνεπώς να επιστρέψει τις προηγουμένως ληφθείσες ενισχύσεις.
- 24 Η Ezernieki άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον του administratīvā rajona tiesa (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο, Λεττονία), το οποίο την έκανε δεκτή.
- 25 Το Administratīvā apgabaltiesa (περιφερειακό διοικητικό εφετείο, Λεττονία), το οποίο επελήφθη έφεσης ασκηθείσας από την υπηρεσία στήριξης της αγροτικής οικονομίας, απέρριψε την προσφυγή της προσφεύγουσας της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αυτό έκρινε, αφενός, ότι η κατά

2,30 εκτάρια αύξηση της δηλωθείσας, για τους σκοπούς της ενίσχυσης, έκτασης το 2006 είχε ως αποτέλεσμα να αναληφθούν από την Ezernieki νέες πενταετείς δεσμεύσεις για το σύνολο της έκτασης, σύμφωνα με το άρθρο 55 του διατάγματος υπ' αριθ. 221. Αφετέρου, έκρινε ότι η μη υποβολή της ετήσιας αίτησης για τη χορήγηση της ενίσχυσης το 2010 οδήγησε σε παύση των δεσμεύσεων, όπερ συνεπάγεται υποχρέωση επιστροφής των ληφθεισών ενισχύσεων για την οικεία έκταση.

26 Η Ezernieki άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της απόφασης του Administratīvā apgabaltiesa (περιφερειακού διοικητικού εφετείου).

27 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης της υποχρέωσης επιστροφής των ληφθεισών ενισχύσεων, όπως επιβάλλεται στην υπόθεση της κύριας δίκης από την εθνική κανονιστική ρύθμιση. Κατ' ουσίαν, εκτιμά ότι η υποχρέωση του δικαιούχου για επιστροφή του συνόλου των ληφθεισών ενισχύσεων μπορεί να είναι δυσανάλογη, εφόσον ο εν λόγω δικαιούχος έχει τηρήσει τις αναληφθείσες δεσμεύσεις σε σχέση με το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης και απλώς παρέλειψε από αβλεψία να δηλώσει την τροποποιηθείσα έκταση. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ενώπιόν του αχθείσα υπόθεση έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά, ήτοι η έκταση αυξήθηκε από το δεύτερο έτος ισχύος των αρχικών δεσμεύσεων, η αύξηση υπερβαίνει το επιτρεπόμενο όριο των 2 εκταρίων μόνον κατά 0,3 εκτάρια και, σε σχέση με την αρχικώς δηλωθείσα έκταση 10,2 εκταρίων, οι δεσμεύσεις τηρήθηκαν κατά την πενταετή περίοδο.

28 Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται από την ερμηνεία των κανονισμών 1257/1999, 817/2004 και 796/2004 καθώς και των άρθρων 17 και 52 του Χάρτη, το Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments (Ανώτατο Δικαστήριο, τμήμα διοικητικών διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνάδει προς τον σκοπό των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004 και την αρχή της αναλογικότητας η εφαρμογή των προβλεπόμενων στο άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004 έννομων συνεπειών στη γεωργοπεριβαλλοντική ενίσχυση χορηγηθείσα για τμήμα αρχικώς δηλωθείσας έκτασης ως προς την οποία είχαν τηρηθεί για πέντε έτη οι απαιτούμενοι όροι χορήγησής της;

2) Έχει το άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό με το άρθρο του 52, την έννοια ότι συνάδει προς αυτά η εφαρμογή των προβλεπόμενων στο άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004 εννόμων συνεπειών στη γεωργοπεριβαλλοντική ενίσχυση χορηγηθείσα για τμήμα έκτασης ως προς την οποία είχαν τηρηθεί για πέντε έτη οι απαιτούμενοι όροι χορήγησής της;

3) Έχει το άρθρο 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης την έννοια ότι επιτρέπει τη μη εφαρμογή των εννόμων συνεπειών, η οποία, σύμφωνα με τον κανονισμό και τους κανόνες τους οποίους, δυνάμει αυτού, έχει θεσπίσει το κράτος μέλος, είναι υποχρεωτική, εφόσον στη συγκεκριμένη υπόθεση υφίστανται ορισμένες ιδιαίτερες περιστάσεις από τις οποίες συνάγεται ότι ο αντίστοιχος περιορισμός του οικείου δικαιώματος μπορεί να θεωρηθεί δυσανάλογος;

4) Πρέπει να γίνει δεκτό, λαμβανομένων υπόψη του σκοπού των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004 και των ορίων που θέτουν οι εν λόγω κανόνες στο περιθώριο εκτιμήσεως των κρατών μελών, ότι το δικαστήριο που εξετάζει την ουσία της υποθέσεως δύναται να μην εφαρμόσει σε όλη του την έκταση το άρθρο 84 του διατάγματος υπ' αριθ. 295, διάταξη για τη χορήγηση της ενίσχυσης, αν, υπό συγκεκριμένες περιστάσεις, η εφαρμογή του έρχεται σε σύγκρουση με την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή ερμηνεύεται στο δικαιοδοτικό σύστημα του κράτους μέλους;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 29 Με τα τέσσερα ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004, λαμβανομένων υπόψη του σκοπού των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004, της αρχής της αναλογικότητας και των άρθρων 17 και 52 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντίκειται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος ενίσχυσης χορηγηθείσας σε αντιστάθμιση των γεωργοπεριβαλλοντικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει για πλείονα έτη υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο της ήδη καταβληθείσας ενίσχυσης, επειδή δεν υπέβαλε την ετήσια αίτηση για την πληρωμή της ενίσχυσης αυτής κατά το τελευταίο έτος της πενταετούς περιόδου των δεσμεύσεων του, όταν, αφενός, η πενταετής αυτή περίοδος υποκατέστησε την προηγούμενη λόγω της στρεμματικής αύξησης της εκμετάλλευσής του και, αφετέρου, ο δικαιούχος αυτός εξακολούθησε να τηρεί τις υποχρεώσεις του σχετικά με την εκμετάλλευση της δηλωθείσας πριν από την αύξηση αυτή έκτασης.
- 30 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι τα άρθρα 22 έως 24 του κανονισμού 1257/1999 καθορίζουν τους γενικούς όρους χορήγησης της στήριξης για τη χρησιμοποίηση μεθόδων γεωργικής παραγωγής οι οποίες αποσκοπούν, ιδίως, στη διατήρηση του φυσικού χώρου. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι οι γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις χαρακτηρίζονται από την εκ μέρους των ενδιαφερομένων γεωργών ανάληψη πενταετούς δέσμευσης για άσκηση των δραστηριοτήτων τους κατά τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον. Σε αντιστάθμιση της αναλήψεως γεωργοπεριβαλλοντικών δεσμεύσεων για πέντε τουλάχιστον έτη, τα κράτη χορηγούν ετησίως ενίσχυση ανάλογη προς το διαφυγόν εισόδημα ή το πρόσθετο κόστος που συνεπάγονται οι υποχρεώσεις αυτές (βλ. αποφάσεις της 4ης Ιουνίου 2009, JK Otsa Talu, C-241/07, EU:C:2009:337, σκέψη 36, της 24ης Μαΐου 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, σκέψη 30, και της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 30).
- 31 Το άρθρο 66, παράγραφος 5, του κανονισμού 817/2004 προβλέπει περαιτέρω ότι, σε περίπτωση πολυετούς στήριξης, οι επόμενες πληρωμές μετά την πληρωμή κατά το πρώτο έτος υποβολής της αίτησης διενεργούνται βάσει ετήσιας αίτησης καταβολής της στήριξης, εκτός εάν το κράτος μέλος προβλέπει διαδικασία η οποία επιτρέπει την αποτελεσματική ετήσια εξακρίβωση, όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο 67, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού. Από το εν λόγω άρθρο 66, παράγραφος 5, προκύπτει ότι, εκτός από την περίπτωση ύπαρξης τέτοιας εθνικής διαδικασίας, καμία πληρωμή δεν γίνεται προς τους γεωργούς αν αυτοί δεν υποβάλουν ετήσια αίτηση πληρωμής. Η υποβολή τέτοιας ετήσιας αίτησης αποτελεί, συνεπώς, προϋπόθεση επιλεξιμότητας για τη λήψη των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων βάσει των εν λόγω άρθρων 22 έως 24 (απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 32).
- 32 Η σημασία της υποβολής ετήσιας αίτησης για την καταβολή γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων τονίζεται και στο άρθρο 67, παράγραφος 1, του κανονισμού 817/2004, το οποίο ορίζει, όσον αφορά τον έλεγχο της πολυετούς στήριξης στις γεωργοπεριβαλλοντικές μεθόδους παραγωγής, ότι οι αρχικές αιτήσεις υπαγωγής στο καθεστώς καθώς και οι μετέπειτα αιτήσεις πληρωμής ελέγχονται κατά τρόπο που διασφαλίζει την αποτελεσματική εξακρίβωση της τήρησης των όρων χορήγησης των στήριξεων. Η κατάθεση της ετήσιας αυτής αίτησης επιτρέπει, συνεπώς, την εξακρίβωση της τήρησης των αναληφθεισών γεωργοπεριβαλλοντικών δεσμεύσεων. Στηριζόμενος σ' αυτή την ετήσια αίτηση, ο οργανισμός πληρωμών είναι σε θέση να ελέγχει αποτελεσματικά, κάθε έτος, κατά πόσον αυτές οι αφορώσες πλείονα έτη δεσμεύσεις εξακολουθούν να τηρούνται και, κατά περίπτωση, να προβαίνει στην καταβολή των ενισχύσεων (απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 33).
- 33 Εξάλλου, το άρθρο 37, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 817/2004 προβλέπει ότι εάν, κατά την περίοδο εκπλήρωσης μιας δέσμευσης που έχει αναληφθεί ως προϋπόθεση για τη χορήγηση στήριξης, ο δικαιούχος των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων προβεί σε αύξηση της έκτασης της εκμετάλλευσής του υπερβαίνουσα κατά δύο εκτάρια την αρχική έκταση, γίνεται αντικατάσταση της

- αρχικής δέσμευσης του εν λόγω δικαιούχου με νέα πενταετή δέσμευση. Το άρθρο 37, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει ότι η νέα δέσμευση καλύπτει το σύνολο της υπό εξέταση έκτασης, υπό όρους τουλάχιστον εξίσου αυστηρούς με εκείνους της αρχικής δέσμευσης.
- 34 Επομένως, συνάδει με τις προμνησθείσες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης η εθνική κανονιστική ρύθμιση της κύριας δίκης η οποία απαιτεί, αφενός, ως μία από τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας για τη χορήγηση των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων, να δεσμευθεί ο υποψήφιος για τις ενισχύσεις αυτές ότι, καθ' όλη την πενταετία της δέσμευσης, θα υποβάλλει κάθε έτος αίτηση πληρωμής και η οποία προβλέπει, αφετέρου, ότι αρχίζει νέα πενταετής περίοδος δέσμευσης στην περίπτωση σημαντικής αύξησης της έκτασης της εκμετάλλευσης υπερβαίνουσας κατά δύο εκτάρια την αρχική δέσμευση.
- 35 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, συνομολογείται ότι ο δικαιούχος δεν υπέβαλε αίτηση για ενίσχυση κατά το τελευταίο έτος της πενταετούς περιόδου δέσμευσης η οποία άρχισε από την αύξηση της έκτασης που υπερέβαινε την αρχική έκταση κατά δύο εκτάρια. Πάντως, ο εν λόγω δικαιούχος πληρούσε όλους τους όρους χορήγησης της ενίσχυσης όσον αφορά την αρχικώς δηλωθείσα έκταση των 10,20 εκταρίων.
- 36 Εντούτοις, υπενθυμίζεται ότι, όσον αφορά τις γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις που χαρακτηρίζονται από την ανάληψη πολυετούς δέσμευσης, οι όροι χορήγησης της στήριξης πρέπει να πληρούνται καθ' όλη την περίοδο δέσμευσης για την οποία χορηγήθηκαν οι ενισχύσεις αυτές (αποφάσεις της 24ης Μαΐου 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, σκέψη 34, και της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 35).
- 37 Συνεπώς, αν ένας από αυτούς τους όρους χορήγησης της γεωργοπεριβαλλοντικής ενίσχυσης, όπως η κατάθεση ετήσιας αίτησης καταβολής της στήριξης την οποία επιβάλλει η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθετική ρύθμιση, δεν τηρηθεί, έστω και μία και μοναδική φορά, καθ' όλη τη διάρκεια του γεωργοπεριβαλλοντικού σχεδίου για το οποίο δεσμεύθηκε ο δικαιούχος των ενισχύσεων αυτών, οι ενισχύσεις αυτές δεν μπορούν να χορηγηθούν (απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 35).
- 38 Όπως προκύπτει από το άρθρο 37, παράγραφος 3, του κανονισμού 817/2004, κατόπιν της σημαντικής αύξησης της έκτασης της οικείας εκμετάλλευσης και της έναρξης νέας πενταετούς περιόδου δέσμευσης, ο δικαιούχος υποχρεούται, καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής, να τηρεί το σύνολο των σχετικών υποχρεώσεων του και μάλιστα για όλη τη μεγαλύτερη έκταση κατά τη διάρκεια πέντε ετών.
- 39 Επιπλέον, σημειωτέον ότι η τήρηση των όρων χορήγησης των γεωργοπεριβαλλοντικών εξακολουθεί να αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του αιτούντος την ενίσχυση. Αντιθέτως προς όσα ισχυρίζεται η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, από τους κανονισμούς 1257/1999 και 817/2004 δεν προκύπτει καμία υποχρέωση πληροφόρησης εκ μέρους των αρμοδίων αρχών όσον αφορά την υποχρέωσή της για υποβολή της αίτησης ενίσχυσης κατά το τελευταίο έτος των δεσμεύσεών της.
- 40 Υπό τις περιστάσεις αυτές, η μερική μόνον τήρηση των όρων χορήγησης της επίμαχης ενίσχυσης, εκ μέρους του δικαιούχου χορηγηθείσας ενίσχυσης σε αντιστάθμιση των δεσμεύσεών του, δεν δικαιολογεί τη διατήρηση της καταβολής της.
- 41 Όπως προκύπτει από το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 49 του κανονισμού 2419/2001, που αντικαταστάθηκε από το άρθρο 73 του κανονισμού 796/2004, σε περίπτωση αποκλεισμού από τις γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις λόγω μη τήρησης των όρων χορήγησης των ενισχύσεων αυτών, ο δικαιούχος των ως άνω ενισχύσεων υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο των ποσών που του έχουν ήδη καταβληθεί και αφορούν τις ενισχύσεις από τις

οποίες αυτός αποκλείστηκε (προπαρατεθείσες αποφάσεις της 24ης Μαΐου 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, σκέψη 36, και της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψη 37).

- 42 Τα επιχειρήματα που αντλούνται από τον σκοπό των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004, την αρχή της αναλογικότητας καθώς και τα άρθρα 17 και 52 του Χάρτη δεν δύνανται να κλονίσουν την εν λόγω ερμηνεία του άρθρου 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004.
- 43 Πράγματι, καταρχάς, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 30 έως 33 της παρούσας απόφασης, ο σκοπός των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004 είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Η γενική οικονομία του συστήματος που θεσπίστηκε από τους κανονισμούς αυτούς στηρίζεται στον αποτελεσματικό έλεγχο της τήρησης των δεσμεύσεων που αναλαμβάνονται για τη χορήγηση γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων και στη διαρκή εφαρμογή των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων σε όλη τη δηλωθείσα έκταση και τούτο καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου δεσμεύσεων.
- 44 Η υποχρέωση επιστροφής των ληφθεισών ενισχύσεων από δικαιούχο, όπως η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, που δεν τήρησε το σύνολο των όρων για τη χορήγηση των ως άνω ενισχύσεων συμβάλλει στην επίτευξη του σκοπού αυτού.
- 45 Εν συνεχεία, τονίζεται ότι οι ετήσιες πληρωμές ενισχύσεων δεν μπορούν να θεωρηθούν ως τελικές, εφόσον οι ούτως καταβληθείσες ενισχύσεις μπορεί να επιστραφούν από τον δικαιούχο εάν δεν τηρεί το σύνολο των όρων για την καταβολή τους καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου και μάλιστα για όλη τη δηλωθείσα έκταση (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 24ης Μαΐου 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, σκέψη 34, καθώς και της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψεις 36 και 37).
- 46 Επομένως, δεν μπορεί να αντιταχθεί ότι η υποχρέωση επιστροφής του συνόλου των καταβληθεισών ενισχύσεων σε περίπτωση μη τήρησης του συνόλου των όρων χορήγησης των επίμαχων ενισχύσεων είναι δυσανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό με την αιτιολογία ότι ο δικαιούχος τήρησε τις αναληφθείσες δεσμεύσεις σε σχέση με την αρχικώς δηλωθείσα έκταση. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από τη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης, η μη τήρηση των όρων αυτών αναιρεί τον δικαιολογητικό λόγο, και τη νομική βάση χορήγησης και διατήρησης του ευεργετήματος των ενισχύσεων, και μάλιστα στο σύνολό τους.
- 47 Τέλος, επισημαίνεται ότι η υποχρέωση επιστροφής αχρεωστήτως καταβληθείσας ενίσχυσης λόγω μη τήρησης μιας προϋποθέσεως επιλεξιμότητάς της δεν εξομοιούται με προσβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη.
- 48 Πράγματι, από το γράμμα του άρθρου 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004, δυνάμει του οποίου οι επίμαχες ενισχύσεις καταβλήθηκαν στην προσφεύγουσα της κύριας δίκης, προκύπτει ότι η προσφεύγουσα οφείλει να τις επιστρέψει σε περίπτωση μη τήρησης των όρων από τους οποίους εξαρτάται η εν λόγω καταβολή (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 24ης Μαΐου 2012, Hehenberger, C-188/11, EU:C:2012:312, σκέψη 34, καθώς και της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Pusts, C-454/11, EU:C:2013:64, σκέψεις 36 και 37).
- 49 Υπό τις περιστάσεις αυτές, δικαιούχος ο οποίος υπέχει υποχρέωση επιστροφής αχρεωστήτως καταβληθεισών ενισχύσεων, απλώς ως συνέπεια της μη τήρησης των επίμαχων όρων καταβολής τους, δεν μπορεί να επικαλείται την παρεχόμενη από το άρθρο 17 του Χάρτη προστασία.
- 50 Καθόσον, εν προκειμένω, δεν τίθεται ζήτημα περιορισμού της ασκήσεως του αναγνωριζομένου στον Χάρτη δικαιώματος ιδιοκτησίας, παρέλκει η εξέταση της υποχρεώσεως επιστροφής των προαναφερθεισών ενισχύσεων υπό το πρίσμα του άρθρου 52 του Χάρτη.

- 51 Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004, πρέπει, με γνώμονα τον σκοπό των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004, την αρχή της αναλογικότητας καθώς και το δικαίωμα ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται στον Χάρτη, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων του λεττονικού δικαίου της κύριας δίκης, οι οποίες επιβάλλουν στον δικαιούχο της κύριας δίκης να επιστρέψει το σύνολο των ποσών των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων που του κατεβλήθησαν αχρεωστήτως.
- 52 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, στο πλαίσιο του τέταρτου ερωτήματός του, κατά πόσον είναι δυνατόν να μην εφαρμοσθεί η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση της κύριας δίκης, θεσπισθείσα σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, αν η εφαρμογή της είναι αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας, όπως η αρχή αυτή ερμηνεύεται στην εθνική έννομη τάξη.
- 53 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, είναι ανεπίτρεπτο κανόνες εθνικού δικαίου, έστω και συνταγματικού, να προσβάλλουν την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης (προπαρατεθείσες αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1970, *Internationale Handelsgesellschaft*, 11/70, EU:C:1970:114, σκέψη 3· της 13ης Δεκεμβρίου 1979, *Hauer*, 44/79, EU:C:1979:290, σκέψη 14, καθώς και της 15ης Ιανουαρίου 2013, *Križan κ.λπ.*, C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψη 70).
- 54 Λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας που έγινε δεκτή στη σκέψη 46 της παρούσας απόφασης περί του συμβατού της υποχρέωσης επιστροφής του συνόλου των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων από την προσφεύγουσα της κύριας δίκης με το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, με την αρχή της αναλογικότητας, το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να αποκλείσει την επέλευση των εννόμων συνεπειών που προβλέπονται από την επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση της κύριας δίκης, η οποία θεσπίστηκε σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης.
- 55 Παρέκκλιση από την εφαρμογή διατάξεων που συνάδουν με το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να γίνει δεκτή ούτε βάσει της έννοιας της «επιείκειας» της οποίας κάνει επίσης μνεία το αιτούν δικαστήριο.
- 56 Συναφώς, επισημαίνεται ότι κατά πάγια νομολογία, πλην ορισμένων περιπτώσεων που ρητώς προβλέπει ο νομοθέτης της Ένωσης, το δίκαιο της Ένωσης δεν αναγνωρίζει καμία γενική αρχή του δικαίου κατά την οποία οι εθνικές αρχές δεν μπορούν να εφαρμόζουν τους ισχύοντες κανόνες του δικαίου της Ένωσης, όταν η εφαρμογή τους συνεπάγεται αυστηρότητα για τον ενδιαφερόμενο την οποία είναι προφανές ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θα είχε προσπαθήσει να αποφύγει, αν είχε λάβει υπόψη του την περίπτωση αυτή κατά τη θέσπιση των εν λόγω κανόνων (απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2006, *Koninklijke Coöperatie Cosun*, C-248/04, EU:C:2006:666, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Επομένως, η επιείκεια δεν παρέχει δυνατότητα παρεκκλίσεως από την εφαρμογή διατάξεων του δικαίου της Ένωσης πέραν των περιπτώσεων που προβλέπει η οικεία κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης ή όταν η ίδια η ρύθμιση αυτή κηρύσσεται ανίσχυρη (απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2006, *Koninklijke Coöperatie Cosun*, C-248/04, EU:C:2006:666, σκέψη 64 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 57 Από το σύνολο των προεκτεθέντων συνάγεται ότι στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού 817/2004, λαμβανομένων υπόψη του σκοπού των κανονισμών 1257/1999 και 817/2004, της αρχής της αναλογικότητας και των άρθρων 17 και 52 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντίκειται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος ενίσχυσης χορηγηθείσας σε αντιστάθμιση των γεωργοπεριβαλλοντικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει για πλείονα έτη υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο της ήδη καταβληθείσας ενίσχυσης, επειδή δεν υπέβαλε την ετήσια αίτηση πληρωμής της ενίσχυσης αυτής κατά το τελευταίο έτος της πενταετούς περιόδου των δεσμεύσεών του, όταν, αφενός, η πενταετής αυτή περίοδος υποκατέστησε την προηγούμενη λόγω της στρεμματικής αύξησης της εκμεταλλεύσεώς του και, αφετέρου, ο δικαιούχος αυτός εξακολούθησε να τηρεί τις υποχρεώσεις του σχετικά με την εκμετάλλευση της δηλωθείσας πριν από την αύξηση αυτή έκτασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδισης που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 71, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 817/2004 της Επιτροπής, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999 του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), λαμβανομένων υπόψη του σκοπού του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 1783/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, και του κανονισμού 817/2004, της αρχής της αναλογικότητας και των άρθρων 17 και 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι δεν αντίκειται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος ενίσχυσης χορηγηθείσας σε αντιστάθμιση των γεωργοπεριβαλλοντικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει για πλείονα έτη υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο της ήδη καταβληθείσας ενίσχυσης, επειδή δεν υπέβαλε την ετήσια αίτηση πληρωμής της ενίσχυσης αυτής κατά το τελευταίο έτος της πενταετούς περιόδου των δεσμεύσεών του, όταν, αφενός, η πενταετής αυτή περίοδος υποκατέστησε την προηγούμενη λόγω της στρεμματικής αύξησης της εκμεταλλεύσεώς του και, αφετέρου, ο δικαιούχος αυτός εξακολούθησε να τηρεί τις υποχρεώσεις του σχετικά με την εκμετάλλευση της δηλωθείσας πριν από την αύξηση αυτή έκτασης.

(υπογραφές)